

ARTELE VIZUALE ȘI ZONA DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ*

*Membriu corespondent al AȘM
Mariana ȘLAPAC*

VISUAL ARTS AND THE ZONE OF SCIENTIFIC RESEARCH

Summary: This article represents the authors contribution to visual arts of the region in context of scientific research. Thus, the data bank was supplemented with images in the field of national heraldry, vexillology, faleristics, drawings on the restoration of historical monuments of Republic of Moldova, Romania and Ukraine, some stamps, family coat of arms and old maps. The whole number of projects and realized objects in a nature were marked in the field of town building, architecture, design and landscape arts. Art criticism and architectural research were supplemented with a new historical discipline comparative castellology.

Keywords: visual arts, heraldry, vexillology, faleristics, drawings on the restoring of monuments, town building, architecture, comparative castellology.

Rezumat: În articol sunt prezentate principalele contribuții ale autorului în domeniul artelor vizuale ale regiunii în contextul cercetărilor științifice. Astfel, a fost completată baza de date a heraldicii, vexilologiei și faleristicii naționale, precum și a picturii de reconstituire a monumentelor istorice din Republica Moldova, România și Ucraina, a stemelor familiale, sigiliilor și hărților vechi. Sunt menționate mai multe proiecte și obiective realizate în natură din domeniul urbanismului, arhitecturii, designului și artei peisajere. Cercetările arhitecturale au finalizat cu fondarea unei noi discipline istorice – castelologia comparată.

Cuvinte-cheie: arte vizuale, heraldică, vexilologie, faleristică, pictură de reconstituire a monumentelor, urbanism, arhitectură, castelologie comparată.

Creația artistică a stat la baza fondării mai multor Academii de Științe și Arte din Europa. Urbanistica, „cartea de vizită” a epocii, depășește cadrul temporal al acesteia, fiind un mediator între trecut, prezent și viitor.

Proiectarea unui obiectiv înseamnă „aruncarea lui înainte” (*pro jeter*), adică concentrarea pe viitor.

* Articol scris în contextul activității de creație și cercetare, pentru care autoarea a fost desemnată membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, prin decizia Adunării Generale a membrilor AȘM din 6 decembrie 2012.

Arhitectura rămâne și ea valabilă în timp și, împreună cu urbanistica, dă formă concretă fluxului de informații.

Studiul artelor își asumă misiunea de a pătrunde în lumea tezaurului cultural și de a desprinde din extraordinara diversitate a fenomenelor artistice cele mai elocvente imagini, cele mai reprezentative calități, în care și-au găsit expresia talentul și măiestria mai multor generații.

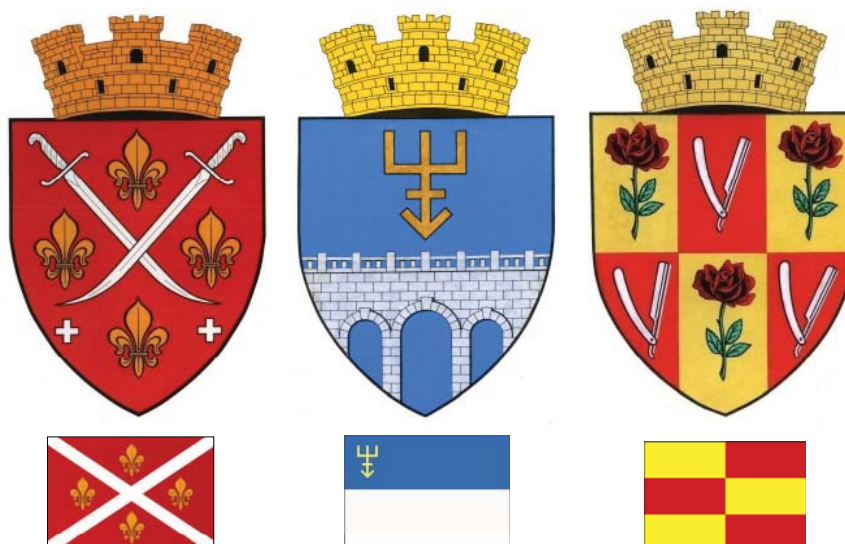
Activitatea noastră (m. cor. al AȘM M.Șlapac – n.r.), care include atât creația, cât și cercetarea științifică în domeniul artelor vizuale, s-a desfășurat pe șase direcții importante:

1. Arta plastică, decorativă și aplicată:
 - pictură heraldică;
 - pictură de reconstituire istorică a monumentelor arhitecturale, a sigiliilor domnești, a stemelor nobiliare, planurilor de orașe ș.a.;
 - design artistic ș.a.
2. Urbanistică:
 - planuri urbanistice generale ale localităților;
 - planuri urbanistice de detaliu ale localităților;
 - planuri urbanistice de detaliu ale sectoarelor urbane ș.a.
3. Arhitectură:
 - obiective de menire social-culturală;
 - arhitectura interioarelor;
 - forme arhitecturale mici ș.a.
4. Peisagistică:
 - amenajări peisajere ale parcurilor și scuarurilor tematice;
 - amenajări ale zonelor urbane verzi ș.a.
5. Monumente de for public:
 - monumente comemorative;
 - monumente tematice.
6. Studiul artelor:
 - istoria și teoria arhitecturii;
 - istoria și teoria artei plastice, decorative și aplicate;
 - critica de artă în domeniul artei plastice, decorative, aplicate și a arhitecturii ș.a.

Arta plastică, decorativă și aplicată

Familiarizarea subsemnatei cu domeniul artelor plastice, decorative și aplicate a început din Școala de Pictură „Alexei Șciusev” din Chișinău, absolvită cu mențiune în 1972. Mai târziu am valorificat tehnica desenului, acuarelei, graficii și sculpturii la Facultatea de Arhitectură și Urbanism a Institutului Politehnic din Chișinău (astăzi Universitatea Tehnică), unde au predat reputații artiști plastici: Ion Jumatii, Robert Derbențev, Ilie Bogdesco ș.a.

Necesitatea promovării heraldicii naționale și

Heraldica teritorială: stemele și drapelele orașelor Florești, Edineț și Briceni
(autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac)

creării unui armorial teritorial unitar în Republica Moldova a impulsionat creația în domeniul **picturii heraldice** – o artă originală care cere de la creator cunoașterea mai multor modele heraldice, metode grafice și tehnici speciale, provenite încă din Evul Mediu. Promovarea acestei arte este de o stringență actualitate într-un tânăr stat independent, care își formează armorialul teritorial, corporativ și familial și încearcă să se integreze în simbolistica europeană. Cunoscutul heraldist moldovean Silviu Andrieș-Tabac menționează că în anii de după independență *a crescut o pleiadă de pictori heraldici capabili să deseneze în conformitate cu normele acestei arte minore, dar foarte pretențioase. Între aceștia merită menționați Iurie Caminschi, Mariana Șlapac, Sergius Ciocanu – ca cei mai prolifici...¹.*

Astfel, armorialul heraldicii teritoriale naționale

a fost completat cu mai multe **lucrări heraldice și vexilologice**: stemele și drapelele orașelor Hâncești, Florești, Edineț, Ocnîța și Briceni, ale raioanelor Leova, Rezina, Anenii Noi, Sângerei, Soroca, Ștefan Vodă și Ungheni; stema și drapelul satului Lăpușna (autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac). De asemenea, au fost elaborate două proiecte ale stemelor urbane pentru orașele Soroca și Strășeni de același autor și pictor, procesul de adoptare a cărora încă nu s-a finalizat. În premieră, s-au propus compoziții și modele grafice noi pentru arta heraldică a Europei.

Recunoașterea internațională a realizărilor grafice în domeniul heraldicii poate fi confirmată de existența a patru steme aprobate prin hotărâri de Guvern în România: stema municipiului Câmpulung Moldovenesc, a orașului Târgu-Ocna, a comunelor Aroneanu și Țuțora (autor Ștefan S. Gorovei,

Stema Episcopiei Romano-Catolice de Chișinău
(autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac)

Stema familiei Răileanu
(autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac)

Stema, emblema și drapelul Academiei de Științe a Moldovei, versiune actuală
(autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac)

pictor M. Șlapac). Printre proiectele realizate pentru armorialul teritorial al României figurează și stema orașului Piatra-Neamț (aceiași autor și pictor), care a stat la baza actualului blazon.

Un însemn heraldic nou a fost elaborat pentru tezaurul heraldic al Ucrainei. În stema orașului Cetatea Albă, astăzi Belgorod-Dnestrovsk, Ucraina, propusă pentru discuție autorităților locale (autor S. Andrieș-Tabac, pictori M. Șlapac, Vladimir Melnic), figurează elemente semnificative pentru trecutul așezării: coloanele dorice ale coloniei Tyras, taurul de pe monedele antice, crucea de sorginte bizantină, fortificația medievală amplasată pe malul apei și vița-de-vie împrumutată din stema rusească din secolul al XIX-lea.

Stema Episcopiei Romano-Catolice de Chișinău (autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac), înregistrată în documentele Vaticanului, este reprodusă în mozaicul parietal al altarului Catedralei Romano-Catolice din Chișinău, ilustrând subiectul „Providența Divină în istoria omenirii și în viața Bisericii locale din Moldova”. Mozaicul a fost executat în baza schițelor oferite de părintele Gianfranco Verri, călugăr al congregației Sfântul Iosif, în atelierul „Domus Dei” din Roma, din smalt, aur, marmură, pietre naturale și sticlă.

Printre simbolurile identitare corporative importante pentru țara noastră se numără stema, emblema și drapelul Academiei de Științe a Moldovei – forul științific suprem al republicii (versiunea în vigoare: autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac). Fundalul albastru sugerează libertatea gândirii, precum și aspirațiile europene ale savanților moldoveni, zeița Athena apare ca o forță organizatoare a rațiunii și protectoare a științelor și artelor, iar șarpele și bufnița – reminiscențe ale originii zoomorfe a Athenei

– întruchipează înțelepciunea.

Simboluri supreme heraldice și vexilologice au fost create pentru Departamentul Situații Excepționale al Republicii Moldova și Departamentul Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției al Republicii Moldova (autor S. Andrieș-Tabac, pictori M. Șlapac, Iurie Caminschi). Pentru aceste structuri de forță și pentru Detașamentul cu Destinație Specială „Pantera” al Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției al Republicii Moldova au fost elaborate, de asemenea, însemne uniformistice corporative (ecusonul de mânecă, insigna de petliță și epolet ș.a.) (aceiași autor și pictor).

În grupul stemelor organizațiilor nonguvernamentale poate fi inclus și proiectul stemei Asociației polonezilor cu modele de crini aparținând iconografiei religioase a Poloniei (autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac).

O categorie aparte o constituie însemnele heraldice particulare (familiale și personale), realizate în stil clasic franco-german și nord-european, manifestat cândva plenar în Țara Moldovei: stema familiei

Broderie de guler pe fracul membrilor AȘM
(autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac)

Două medalii jubiliare: „Crucea comemorativă. Războiul al Doilea Mondial” (1) (autor S. Andrieș-Tabac, pictor Iu. Caminschi, arhitect M.Șlapac); „Crucea comemorativă. Participant la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității și independenței Republicii Moldova (1991-1992) (2) (autor V. Mischevca, arhitect M. Șlapac)

savanților Duca din Chișinău (autor S. Andrieș-Tabac, pictori Vitaliu Pogolșa, M. Șlapac), stema familiei Chilat din Chișinău, stema familiei Galaicu din Chișinău, stema familiei Răileanu din Chișinău și stema personală a heraldistului S. Andrieș-Tabac din Chișinău (autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac).

Renumitul artist plastic rus Nikas Safronov menționează: *Doamna Șlapac este unul din principalii pictori heraldici din Republica Moldova și România... După lucrările doamnei Șlapac se realizează mozaicuri, bareliefuri, compoziții sculpturale, panouri decorative, bannere publicitare ș.a. Toate operele beneficiază de caracteristici estetice înalte, compoziție netă și proporții armonioase².*

Astăzi, experiența noastră în domeniul picturii heraldice este utilizată în expertizarea artistică a noilor însemne heraldice, vexilologice și uniformistice în cadrul Comisiei Naționale de Heraldică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, în care

Reconstituire grafică a sigiliului domnului Gheorghe Ștefan (1660) (pictor M. Șlapac)

deținem funcția de președinte, numit prin decret prezidențial din 2008.

O altă preocupare a noastră este *faleristica* – domeniu care presupune utilizarea unei maniere artistice distincte și individualizate. În ultimii ani sistemul național de decorații a fost completat cu mai multe distincții noi: ordinul „Bogdan Întemeietorul” (autor S. Andrieș-Tabac, pictor și arhitect M. Șlapac), medalia jubiliară „Crucea comemorativă. Războiul al Doilea Mondial” (autor S. Andrieș-Tabac, pictor Iu. Caminschi, arhitect M. Șlapac) și medalia „Crucea comemorativă. Participant la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității și independenței Republicii Moldova (1991-1992)” (autor Vladimir Mischevca, arhitect M. Șlapac). Printre însemnele faleristice corporative noi figurează medalia comemorativă „60 de ani ai Academiei de Științe a Moldovei” (autor și pictor M. Șlapac), medalia „20 de ani ai Serviciului Grăniceri” a Serviciului Grăniceri al Republicii Moldova (autor S. Andrieș-Tabac, pictori Andrei Șimbariov, M. Șlapac) și medalia „Consolidarea Frăției de Arme” a Armatei Naționale a Republicii Moldova (autori V. Mischevca, S. Andrieș-Tabac, M. Șlapac).

Grupul de însemne vizuale a fost completat cu o serie de *stampile* – a Episcopiei Romano-Catolice de Chișinău, a Academiei de Științe a Moldovei (autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac), a episcopului romano-catolic de Chișinău Mons. Anton Coșa (autor Heinz Dich, pictor M. Șlapac).

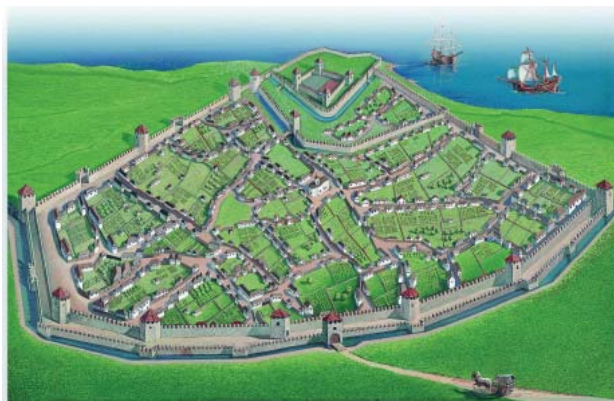
A fost practică, de asemenea, *broderia cu însemne heraldice*. Fracul academic moldovenesc este individualizat cu broderii de guler și mânecă originale, diferite de motivele ornamentale ale fracurilor academice francez și românesc, având frunza de măslin – copacul Athenei – și capul de bour cu stea între coarne – simbol medieval al Țării Moldovei (autor S. Andrieș-Tabac, pictor M. Șlapac).

Astăzi experiența noastră în domeniul faleristicii este de asemenea utilizată în procesul expertizării artistice a noilor însemne faleristice și uniformistice în cadrul Comisiei Naționale de Heraldică.

Prezintă interes *pictura de reconstituire a monumentelor istorice* din spațiul românesc. Astfel, în premieră absolută atenției publicului larg au fost propuse variantele reconstituite într-o manieră artistică originală ale unor cetăți moldovenești dispărute (fortul Cetății Noi a Romanului, citadela de la Orheiul Vechi, cetățile Chilia, Țețina și Tatarbuniar, cetatea lui Iurghici de la Palanca ș.a.) (în colaborare cu pictorul V. Melnic), publicate în enciclopedia ilustrată *Cetăți din Țara Moldovei* (Editura ARC, Chișinău, 2008). Imaginea Cetății de Scaun a Moldovei a apărut în Dicționarul explicativ ilustrat al limbii

Cetatea Albă, reconstituire
(în colaborare cu pictorul V. Melnic)

Cetatea Chilia, reconstituire
(în colaborare cu pictorul V. Melnic)

române (Editurile ARC, GUNIVAS, Iași, 2007). Au fost reconstituite și alte elemente ale anturajului de epocă. Astăzi aceste desene color se utilizează în scopuri didactice și expoziționale în Republica Moldova și România.

Câteva **reconstituiri grafice** se referă la **sigilii și steme**. În premieră, după tiparul păstrat la Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, a fost reconstituit sigiliul domnitorului Gheorghe Ștefan, aflat în emigrație (1660) (pictor M. Șlapac). O altă reconstituire importantă pentru istoria spațiului românesc este stema principelui Manuc Bei realizată grafic după relieful parțial deteriorat aflat pe piatra funerară din pridvorul Bisericii armenesti apostolice Sf. Maica Domnului din Chișinău (pictor M. Șlapac).

Am reconstituit, de asemenea, o serie de **hărți și planuri vechi** ale orașelor istorice, mănăstirilor, fortificațiilor, edificiilor civile ș.a., utilizate ulterior în diferite ediții științifice și de popularizare a științei.

Domeniul **designului artistic** este reprezentat de producția poligrafică (broșuri tematice, coperte de cărți, calendare, flyer-e, cărți de buzunar ș.a.). Merită de menționat setul de pliante-hărți ale orașelor Chișinău, Soroca, Bălți, Orhei, Rezina, Râbnița, Cahul ș.a., care se utilizează în scopuri turistice și conțin fotografiile color ale celor mai importante monumente urbane (în colaborare cu designerii Anna Comarnița și Artiom Kușci). În „dosarul artistic” pot fi incluse emblemele reliefate ale Academiei de Științe a Moldovei, realizate în metal, care împodobesc Sala Azurie și fațada blocului principal (în colaborare cu sculptorul Victor Covaliov ș.a.), piese din ceramică, insigne, fanioane, compoziții artistice pentru site-uri, în special pentru cel dedicat lui Dimitrie Cantemir (în colaborare cu diferiți autori) ș.a.

Practic, toate creațiile noastre din acest domeniu contribuie la promovarea imaginii țării sau a Academiei de Științe a Moldovei.

Urbanistică

Urbanistica necesită o atenție deosebită într-o țară unde foarte puține orașe dispun de planuri urbanistice generale, sistematizarea în arhitectură fiind un instrument de regenerare a orașelor. Armonia vechilor alcătuirii urbane intră tot mai frecvent în contradicție cu noul mediu construit – uneori agresiv și lipsit de individualitate. Distribuția spațială a structurilor urbane la nivel național și găsirea unor soluții optime rămân sarcini importante ale domeniului.

O influență benefică asupra carierei noastre de urbanist a avut-o activitatea în cadrul Institutului de Proiectare Moldghiprostroï din Chișinău (astăzi Urbanproiect), unde am activat în anii 1977-1992 sub îndrumarea urbanștilor cu renume Robert Kurtz, Semion Șoihet, Alexandru Cerdanțev, Vladimir Gorștein, Valeriu Gane ș.a.

În acești ani s-a pus în valoare fenomenul sistematizării localităților ca parte constitutivă a sistematizării teritoriului. În cadrul unor echipe de autori am participat la elaborarea **planurilor urbanistice generale** ale orașelor Hâncești, Dubăsari, Râșcani, Rezina ș.a., unde s-a materializat trecerea de la politica de extindere pe orizontală la una de creștere a indicilor de utilizare a terenului. Exemple de proiecte de amenajare, axate pe zone centrale, provin din aceeași perioadă: **planurile urbanistice de detaliu** ale orașelor Hâncești, Orhei, Rezina, Vulcănești, Tiraspol ș.a. pun accentul pe calitatea programelor de arhitectură și caută să integreze noile construcții în peisajul urban.

O realizare importantă – planul urbanistic de detaliu al orașului balnear Sergheevca (Ucraina) – propune soluții arhitectural-spațiale de unicat, complexuri multietajate cu caracter curativ și de locuit amplasate în zone verzi. Proiectul în cauză s-a bucurat de o apreciere înaltă din partea profesioniștilor din Ucraina.

Dezvoltarea anumitor zone sau sectoare urbane (planul urbanistic de detaliu al sectorului Slobozia

Doamnei din orașul Orhei și cel al sectorului de sud-vest al orașului Rezina, planul de sistematizare a orașelului Codru ș.a.) promovează un standard ridicat de locuire și amenajare în raport cu perioada anterioară.

Deși deciziile finale erau de resortul autorităților, iar urbanismul în perioada menționată era dirijat de puterea centrală, s-a încercat promovarea unor politici urbanistice de calitate, cu antrenarea intereselor largi pe plan regional și local. S-a încercat punerea în relație de echilibru a tradiției și inovației, valorii și funcționalității, esteticii și confortului urban.

Actualmente experiența noastră de urbanist și arhitect este fructificată prin intermediul expertizării noilor proiecte de construcții în zone istorice protejate ale țării în cadrul Consiliului Național al Monumentelor Istorice de pe lângă Ministerul Culturii, în care activăm în calitate de președinte din 2009.

Arhitectură

Creația noastră în domeniul *arhitecturii volumetrică* a fost determinată de influența arhitecților notorii Valentin Voitehovschi, Ghenadie Solominov, Ivan Zagorețki ș.a.

Printre cele mai semnificative lucrări se numără proiectul Centrului comercial-cultural din sectorul Ciocana din Chișinău, unde a fost utilizată o formă compactă, multietajată, de plan circular, integrată organic în spațiul urban existent (autor M. Șlapac, consultanți Gh. Solominov, I. Zagorețki). Alte proiecte țin de obiective social-culturale urbane (în colaborare cu arhitecții Andrei Razlog sau V. Gane).

Arhitectura interioarelor este reprezentată de o serie de spații publice: Sala Azurie, Sala Aurie, Sala Argintie, spațiul antreului, toate aparținând blocului principal al AȘM (în colaborare cu diferiți autori). O concepție novatoare de amenajare a interioarelor propune Muzeul Științei al AȘM, prima instituție de acest tip din țara noastră (în colaborare cu muzeograful Alexandru Levinschi și Victor Țoi).

Sfera de preocupare s-a extins și asupra *formelor arhitecturale mici*. Astfel, proiectul scuarului din orașul Durești include două izvoare amenajate, plasate simetric față de o Troiță tratată în stil modern și care constituie accentul vertical al întregii compoziții (în colaborare cu arhitectul A. Razlog). În arhitectura formelor mici primează elemente decorative, împrumutate din vocabularul plastic al Moldovei medievale: coloane de piatră împodobite cu rozete sculptate, alternarea pietrei cu cărămidă ș.a.

Peisagistică

Peisagistica – arta spațiilor verzi ordonate artistic – modelează formele de relief, reabilitează zone-

le plantate, organizează și distribuie accentele – atât cele naturale, cât și cele create de specialiști. Am ales această artă din plăcerea de a participa la amenajarea peisajului, de la scara mare la cea de detaliu, cu referire, în special, la designul formelor mici. Astăzi, când se pune accent pe un urbanism inteligent, arhitectura peisageră devine tot mai importantă, mai influentă, iar de la creator se cer soluții estetice bine gândite.

Integrarea în domeniul *arhitecturii peisagere* începe în anii 1990, odată cu elaborarea primei variante a proiectului parcului tematic „Satul Trei Iezi” din orașul Chișinău. Împreună cu arhitectul Valeriu Gane am răspuns îndemnului poetului Iulian Filip de a crea un centru de agrement pentru copii de tip nou, proeuropean. Concepția proiectului prevedea amplasarea diferitor construcții de menire social-culturală și economică. Toate accesese în zona parcului erau „străjuite” de machete de cetăți din spațiul Moldovei istorice, iar incinta imita un zid crenelat. Zona verde era „punctată” de un sistem de lacuri artificiale cu „port maritim”, debarcader ș.a. Printre cele mai importante obiective figura o sală polivalentă, un amfiteatru, o galerie de expoziții și un grup de statui cu personaje din povești.

Alte experiențe din domeniul peisagisticii sunt schița de amenajare a arboretumului Grădinii Botanice a Academiei de Științe a Moldovei din orașul Chișinău (în colaborare cu arhitecta Nina Feldbrina), scuarul tematic din fața monumentului victimelor represaliilor staliniste din orașul Florești (în colaborare cu arhitectul A. Razlog), o serie de propuneri pentru amenajarea *zonelor verzi publice* în orașele Rezina și Vulcănești, în satul Molovata ș.a.

Monumente de for public

Ne-am asumat riscul valorificării acestui gen de artă din dorința de a transmite urmașilor mesaje simbolice în numele contemporanilor. În „colecția de creație” figurează câteva *monumente de for public*.

Primul monument, *comemorativ*, dedicat victimelor represaliilor staliniste în Moldova, proiectat pentru orașul Florești, are o profundă încărcătură simbolică (sculptor Veaceslav Zaițev, arhitecți A. Razlog, M. Șlapac). Pe un postament masiv, alcătuit din patru bouri de piatră (bourul este candidatul la categoria *Emblema animalieră națională*), se înalță patru coloane stilizate cu elemente din vocabularul plastic al arhitecturii naționale. Acestea susțin un antablament cu sculpturi reliefate purtând crengi de laur și sugerând glorie eternă pentru cei comemorați. Monumentul este încununat cu o cupolă și o cruce.

Un alt monument – bustul marelui poet român Mihai Eminescu – a fost inaugurat în orașul Rezina (sculptor Dumitru Rusu-Skvorțov, arhitecți

A. Razlog, M. Șlapac). Sculptura este individualizată printr-un postament de piatră de Cosăuți în formă de coloană stilizată, iar consolele capitelului amintesc de volutele ordinului ionic sau de „coarnele de consacrație” provenite din arhitectura populară. Seria de monumente închinată „Luceafărului poeziei românești” poate fi completată cu proiectul bustului poetului pentru orașul Cernăuți (sculptor D. Rusu-Skvorțov, arhitecți V. Gane, M. Șlapac).

Următorul monument, *tematic*, instalat în fața Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan” a AȘM, are o importanță deosebită pentru iubitorii cuvântului scris. Este vorba de primul monument din republică consacrat Cărții – simbol al Luminii, Credinței și Înțelepciunii (designer Ion Cojocar, arhitect M. Șlapac, sculptor V. Covaliov). El reprezintă o carte deschisă, realizată din marmură, plasată pe un postament prismatic, pe care este inscripționată în română și engleză fraza: „La început a fost cuvântul...” (autorul ideii poeta Luminița Dumbrăveanu).

Actualmente Republica Moldova se înscrie în grupul de țări ale lumii (SUA, Germania, Spania, Polonia, Rusia, Israel, Emiratele Arabe Unite, China ș.a.) care au comemorat cu ajutorul compozițiilor sculpturale Cartea.

Studiul artelor

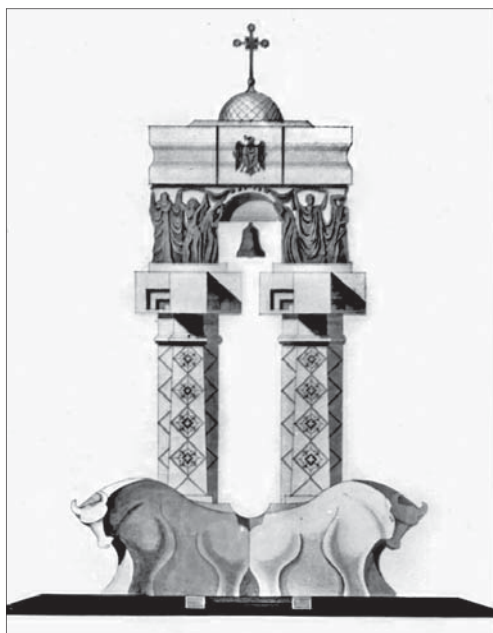
Studiul artelor vizuale face notă aparte în activitatea noastră de cercetător și creator. Importanța acestui domeniu rezidă în promovarea valorilor spirituale și cultivarea calității de a „comunica” cu arta. Subiectele țin de *teoria și istoria arhitecturii*,

teoria și istoria urbanisticii, teoria și istoria artelor plastice, precum și de *heraldică, epigrafie, numismatică* ș.a., încadrându-ne în direcția prioritară de cercetare academică în domeniul Patrimoniului Cultural privind geneza, evoluția și specificul patrimoniului etno-cultural și artistic al Moldovei.

O influență benefică asupra formării noastre ca cercetător științific și critic de artă au avut-o mai multe personalități, cu care am făcut cunoștință în anii de studii la doctorantura Institutului de Arhitectura „Ion Mincu” din București (1993-1996) și la doctorantura Institutului Studiul Artelor al AȘM din Chișinău (1996-1998), pe care îi considerăm învățătorii noștri: arhitecții Gheorghe Curinschi Vorona, Sanda Voiculescu, Nae Lascu, Paul Niedermaier (România), Dobroslav Libal (Cehia), Janusz Bogdanowski (Polonia), Alexandru Rallev (Ucraina), urbanistul Michel Tănase (Franța), arheologii Mircea Matei, Gheorghe Cantacuzino, Eugen Nicolae (România), Pavel Bârnea (Republica Moldova) ș.a.

Anii de doctoratură s-au încununat cu susținerea tezei de doctor la tema „Arhitectura fortificației medievale de la Cetatea Alba” (1998). Astfel se consumase o etapă importantă de activitate științifică. Ulterior fusese susținută și cea de a doua teză, de doctor habilitat, la tema „Arhitectura de apărare din Moldova medievală” (2004).

Am examinat un volum impunător de documente de arhivă: planuri, hărți, gravuri, stampe, acuarele, desene tehnice ș.a., realizate până la începutul secolului al XIX-lea de autori italieni, otomani, francezi, ruși, germani, unguri, austrieci ș.a. Am utilizat o me-

Complexul memorial dedicat victimelor represaliilor staliniste, orașul Florești, proiect (în colaborare cu sculptorul V. Zaițev și arhitectul A. Razlog)

Monumentul poetului Mihai Eminescu din orașul Rezina (în colaborare cu sculptorul D. Rusu-Skvorțov și arhitectul A. Razlog)

todologie complexă, bazată pe cercetările de teren (măsurători, lucrări de fixare grafică și fotografică a monumentelor), precum și coroborarea diferitor materiale informative, publicate sau descoperite în arhive, muzee, biblioteci sau instituții de restaurare din diferite state europene și din colecții particulare. Investigațiile efectuate au permis completarea cu noi date a „dosarului” *castelologiei* (știința care studiază castelele și cetățile) și relevarea contribuției românilor la evoluția arhitecturii militare universale.

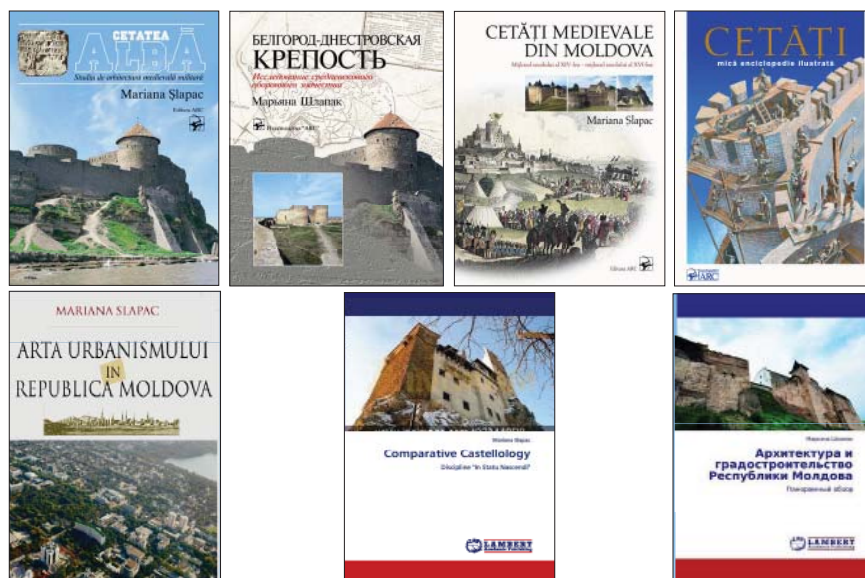
Activitatea editorială a cercetărilor întreprinse a avut ca rezultat 108 lucrări științifice și de popularizare a științei, inclusiv 6 monografii de autor, 3 monografii colective, o enciclopedie de autor și o enciclopedie colectivă, editate în Republica Moldova, România, Ucraina, Rusia, Letonia, Belarus și Germania. Cele mai performante rezultate sunt înglobate în următoarele studii monografice și enciclopedice de autor: *Cetatea Albă. Studiu de arhitectură militară medievală* (Editura ARC, Chișinău, 1998), *Белгород-Днестровская крепость. Изучение средневекового оборонного зодчества* (Editura ARC, Chișinău, 2001), *Cetăți din Moldova medievală (mijlocul secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVI-lea)* (Editura ARC, Chișinău, 2004), *Arta urbanismului din cele mai vechi timpuri până în prezent. Privire de ansamblu* (Tipografia AȘM, Chișinău, 2008), *Cetăți din Țara Moldovei* (Editura ARC, Chișinău, 2008), *Градостроительство Республики Молдова. Панорамный обзор* (Editura Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2012) ș.a.

De menționat că monografia despre arhitectura de apărare din Moldova a fost introdusă în 2004 în lista celor mai apreciate de cititori 10 ediții ale anu-

lui întocmită de Biroul de Informare al Consiliului Europei în Moldova, monografia despre arta urbanismului din Republica Moldova a figurat în iunie 2011 în lista celor mai solicitate 5 cărți din Biblioteca Națională a Moldovei, enciclopedia ilustrată despre cetățile moldovenești a fost distinsă cu două premii la Salonul Internațional de Carte Românească la Iași, iar monografia colectivă *Simboluri naționale ale Republicii Moldova* (coordonator și redactor științific S. Andrieș-Tabac) a fost desemnată în 2011 drept Cartea anului la Salonul Internațional de carte din Chișinău. Pentru succesele obținute în domeniul științific mi s-au acordat medalii și diplome academice, universitare, ministeriale și ale organizațiilor nonguvernamentale, inclusiv în România, Ucraina, Turcia și Azerbaidjan, iar în anul 2008 am câștigat Concursul Național de Susținere a Științei, organizat de Academia de Științe a Moldovei și Banca de Economii S.A., devenind „Savantul anului” în domeniul științelor umaniste.

Lucrările noastre au o circulație și apreciere internațională, în special în România, Ucraina, Turcia, Rusia, Polonia, Suedia, Germania, SUA ș.a. Ultimul capitol din publicația cunoscutului specialist în fortificații James R. Mathieu din Universitatea Penn Museum din Pennsylvania (SUA) „An Architectural Appraisal of the Fortress of Akkerman” (<http://www.akkermanfortress.org/architecture.html>, 2008) este intitulat „Interesting Maps and Plans in Șlapac” („Planuri și hărți interesante după Șlapac”).

De remarcat că planul orașului Iași din 1789, descoperit de noi în Arhiva Militară a Rusiei din Moscova, se consideră astăzi cel mai complet și mai calitativ plan al acestei urbe din întregul Evul Mediu.

Monografii și enciclopedie de autor editate în Republica Moldova și Germania

În circuitul științific a fost introdusă și imaginea cetății Chilia – una din cele mai enigmatice fortificații din spațiul românesc, astăzi inexistentă, considerată odinioară, împreună cu Cetatea Albă, „poarta creștinătății”, „cheia și poarta a toată Țara Moldovei, a Ungariei și a Țării de pe Dunăre (Țara Românească)” și „plămânii Moldovei”.

Alte publicații științifice sunt dedicate evoluției urbane și organizării teritoriale a orașelor istorice, morfologiei obiectivelor arhitecturale, caracteristicilor esențiale ale „stilului moldovenesc”, influențelor externe asupra arhitecturii naționale, țesutului urban, compoziției urbane și determinantelor contextului urban ș.a. Au fost sistematizate numeroase informații documentare referitoare la ansambluri monastice, edificii ecleziastice și construcții civile, fiind evidențiat specificul lor arhitectural-planimetric și compozițional. Au fost cercetate procedeele și tehnicile de construcție și s-au oferit date noi despre arhitecți și meșteri care au contribuit la proiectarea și edificarea monumentelor. Studiul arhitectural a reclamat și „punerea în ecuație” a inscripțiilor oficiale și neoficiale, a diverselor semne și reprezentări făcute de pe zidurile vechilor construcții, care, pe lângă semnificație decorativă, au și o mare valoare informativă.

Am fondat o nouă disciplină istorică – *castelologia comparată*, al cărei obiect de studiu îl constituie evoluția arhitecturii militare universale, privită prin prisma surselor, influențelor, rezistențelor la influențe, paralelismelor și replicilor creatoare. Castelologia comparată depășește cadrul unui simplu studiu comparatist-paralelogic, fiind o disciplină autonomă, cu elemente din alte discipline comparate: arhitectură, urbanism, arheologie, artă ș.a. Orice operă de arhitectură militară poate fi examinată prin prisma izvoarelor și influențelor prezentate de școli, curente, obiecte exemplare și meșteri reputați, sub aspectul unor constante și creații arhitecturale cu valoare de unicat.

Castelologia comparată poate modela procese de genază și continuitate, precum și unități structurale, soluții funcționale, sisteme constructive, principii compoziționale, rezolvări plastice ș.a. Ea operează cu șiruri genetice, grupuri vizuale și serii tipologice și evolutive. Castelologia comparată poate să existe și să se dezvolte de sine stătător, având ca model de bază întreg patrimoniul arhitecturii de apărare. Dezvoltarea acestei discipline, recunoscută deja în plan național și în cel internațional, inclusiv de Comitetul Internațional pentru fortificații ICOFORT de pe lângă UNESCO, va oferi noi posibilități de promovare, valorificare și protecție a monumentelor de arhitectură fortificată.

Monografia de autor *Comparative Castellology*

– *Discipline in Statu Nascendi*, editată în limba engleză în Germania (Editura Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2012) și prefațată de James R. Mathieu poate fi procurată astăzi pe 470 site-uri din Germania, America, Anglia, Franța, Olanda, Suedia, Italia, Polonia, Cehia, Rusia, Ucraina, Japonia, Coreea de Sud, China, India, Africa de Sud, Australia și alte țări.

Actualmente, mai multe rezultate științifice se folosesc la alcătuirea cursurilor didactice „Istoria arhitecturii în România” (Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București), „Istoria urbanismului în România” (Universitatea Politehnică din Timișoara), „Istoria arhitecturii în Ucraina” (Academia de Arhitectură și Construcții din Odesa), „Istoria arhitecturii și urbanismului în Republica Moldova” (Universitatea Tehnică din Chișinău), în scopuri turistice, expoziționale, muzeografice, de popularizare a științei ș.a. Anumite rezultate se utilizează în proiecte arhitecturale internaționale, în investigații arheologice și istorice, precum și în procesul de cercetare, restaurare și conservare a fortificațiilor din Moldova istorică.

Dezvoltarea disciplinelor menționate este de o stringentă actualitate într-un stat european care protejează, valorifică și își promovează monumentele istorico-culturale și care este parte a mai multor Convenții internaționale în domeniul patrimoniului cultural. Ameliorarea cadrului național legislativ, realizarea săpăturilor arheologice sistematice, aplicarea celor mai progresiste metode de restaurare și conservare, antrenarea în lucrările de cercetare a colectivelor internaționale în cadrul noilor proiecte europene, înscrierea unor monumente de unicat în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO, organizarea unor foruri științifice, expediții, ateliere de creație, școli de vară și lucrări exemplare de restaurare cu participarea specialiștilor din diferite țări, crearea noilor rute turistice tematice, editarea mai multor publicații multilingve în scopuri turistice și de popularizare ș.a. – toate acestea ar fi măsurile concrete care ar contribui la alinierea țării noastre la standardele internaționale în domeniul patrimoniului cultural.

Monumentele și operele de artă aparțin nu doar prezentului, ci și viitorului.

Monumentele și operele de artă aparțin nu doar unei națiuni, ci și umanității întregi.

Note

1. Simbolurile naționale ale Republicii Moldova, coordonator și redactor științific S. Andrieș-Tabac. Chișinău, 2010, p. 510.

2. Н. Сафронов. Рекомендация на конкурс по замещению должности члена-корреспондента Академии наук Молдовы, 12 ноября 2012 г., стр. 1.